

مقتل نامه

بررسی تحلیلی شیوه‌های تاریخ‌نگاری مقتل

از آغار تا این فن پنجم ه. ق

دکتر بهاء‌الدین قهرمانی نژاد شایق

(عضو هیأت علمی دانشگاه تهران)

قهرمانی نژاد شایق، بهاء‌الدین، ۱۳۴۳ -

مقتل‌نامه: شیوه‌های تاریخ‌نگاری مقتل از آغاز تا پایان قرن پنجم هـ. ق. / بهاء‌الدین قهرمانی نژاد شایق - مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۴.

ISBN 978-600-06-0052-5

۳۴۰ ص
فیبا.

الف. بنیاد پژوهش‌های اسلامی. ب. عنوان. ۱. مقتل نویسی.

۲۹۷/۹۵۳۴

BP ۴۱ / ۵ / ۹ م ۷ ۱۳۹۴

۴۱۰۸۷۱۷

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

مقتل‌نامه

شیوه‌های تاریخ‌نگاری مقتل از آغاز تا پایان قرن پنجم هـ. ق.

دکتر بهاء‌الدین قهرمانی نژاد شایق

ویراستار: سید محسن ناجی نصرآبادی

چاپ اول: ۱۳۹۴ / ۱۰۰۰ نسخه، وزیری / قیمت: ۱۳۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهش‌های اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهش‌های اسلامی: ۳۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهش‌های اسلامی، مشهد: ۳۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۳۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حقوق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۱۱.....	سخن نادر
۱۳.....	سپاس نامه
۱۴.....	اهدا به
۱۵.....	چکیده
۱۷.....	پیشگفتار
۲۱.....	کلیات :
۲۱.....	۱. تعاریف
۲۱.....	۱-۱. ضرورت انتخاب موضوع
۲۲.....	الف / ۲: تبیین مسئله پژوهشی و اهمیت آن
۲۴.....	الف / ۳: هدف ها، فرضیه ها و پرسش ها
۲۵.....	الف / ۴: پیشینه پژوهش
۲۶.....	الف / ۱-۴: آثار مقتلی
۲۶.....	الف / ۱-۱-۴: سیری در مقتل نویسی و تاریخ نگاری عاشورا (رنجبر)
۲۷.....	الف / ۱-۴-۲: عاشورا پژوهی (صحتی سردرودی)
۳۰.....	الف / ۱-۴-۳: معرفی و نقد منابع عاشورا (حسینی)
۳۱.....	الف / ۱-۴-۴: تأملی در نهضت عاشورا (جعفریان)
۳۲.....	الف / ۱-۴-۵: مقتل جامع سید الشهداء (گروهی از محققان زیر نظر مهدی پیشوایی)
۳۴.....	الف / ۱-۴-۶: آثار دیگر

- ب - مفاهیم و مصطلحات (واژگان کلیدی) ۳۴
- ب / ۱ - اهل بیت علیهم السلام ۳۵
- ب / ۲ - شیعه ۳۶
- ب / ۳ - اهل سنت (عامه) ۳۸
- ب / ۴ - مقتل نگاری ۳۹
- ب / ۵ - مکتب تاریخ نگاری مدینه ۴۰
- ب / ۶ - مکتب کوفه ۴۱
- ب / ۷ - اخاری کری ۴۱
- ج - معرفی و تقدیمات ۴۲
- ج / ۱: انساب ۴۲
- ج / ۱-۱: انساب الانبیا، لاری (۲۷۹ ق) ۴۴
- ج / ۲: طبقات ۴۵
- ج / ۱-۲: الطبقات الكبرى، ابن سعد (۳۰۰ ق) ۴۵
- ج / ۲: فتوح ۴۶
- ج / ۱-۳: الفتوح - ابن اعثم کوفی (۳۱۴ ق) ۴۶
- ج / ۴: تاریخ نامه های عمومی ۴۷
- ج / ۱-۴: الامامة و السياسة، ابن قتیبه دینوری (۲۰۳ ق) ۴۸
- ج / ۲-۴: الاخبار الطوال، احمد بن داود ابوحنیفه دینوری (۱۳۰ ق) ۴۸
- ج / ۳-۴: تاریخ یعقوبی، ابن واضح یعقوبی (۲۸۴ ق) ۴۹
- ج / ۴-۴: تاریخ طبری - ابن جریر طبری (۳۱۰ ق) ۴۹
- ج / ۴-۵: تاریخ مسعودی - علی بن حسن مسعودی (۳۴۶ ق) ۵۰
- ج / ۵: منابع روایی ۵۱
- ج / ۵-۱: اصول کافی - محمد بن یعقوب کلینی (۳۲۹ ق) ۵۱
- ج / ۵-۲: الامالی، شیخ صدوق (۲۸۱ ق) ۵۲
- ج / ۵-۳: الارشاد - شیخ مفید (۴۱۳ ق) ۵۲
- ج / ۵-۴: الامالی - شیخ طوسی (۴۶۰ ق) ۵۳
- ج / ۵-۵: بحار الانوار - علامه مجلسی (۱۱۱۰ ق) ۵۳

- بررسی علل، عوامل، زمینه‌ها و مؤلفه‌های تاریخ‌نگاری مقتل ۵۵
- بخش اول: علل، عوامل و زمینه‌ها ۵۵
- الف: مکتب تاریخ‌نگاری عراق ۵۵
- الف/۱- توسعه ممالک اسلامی در شرق، زمینه‌ساز مکتب تاریخی عراق ۵۵
- الف/۲- تأثیر مستقیم مکتب تاریخ‌نگاری ایران و عراق بر یکدیگر ۵۸
- الف/۱-۲: گستره فتوحات اسلامی در ایران ۵۸
- الف/۲-: فرهنگ غنی ایران و پیشینه آن ۵۸
- الف/۳-: تابه دو مکتب ۵۹
- ب- تاریخ‌نگاری مقتا. ضرورتی در مکتب کوفه ۵۹
- ج- ارتباط مستقیم تاریخ‌نگاری مقتل با سایر اجزای مکتب کوفه ۶۰
- د- تقارن محتوای منابع اصلی با شکل‌گیری مکتب عراق ۶۰
- ت- تأثیرات مکتب کوفه در سایر ممالک ۶۱
- ث- گرایش به اهل بیت علیهم‌السلام ۶۲
- ر- واقعه کربلا ۶۵
- ز- جایگاه امام حسین علیه‌السلام ۶۶
- س- قیام‌های سادات حسنی علیهم‌السلام و حسینی علیه‌السلام ۶۹
- س/۱- مقتل زید شهید ۷۰
- س/۲- مقتل یحیی بن زید ۷۳
- س/۳- امارت‌های محلی منسوب به شیعه ۷۵
- ص/ قیام‌های منسوب به شیعه در عراق ۷۶
- ص/۱- قیام توأبیین ۷۶
- ص/۲- قیام مختار ۷۹
- بخش دوم: مؤلفه‌های شکلی و محتوایی در تاریخ‌نگاری مقتل ۸۴
- الف- نکرش اخباریان ۸۴
- ب- رابطه تاریخ‌نگاری مقتل با داستان‌های ایام‌العرب ۹۰
- ج- بهره‌گیری از داستان‌های موالی (اقوام غیر عرب) ۹۴
- ج/۱- نزدیک بودن مرزهای جغرافیایی عراق به شرق و ایران ۹۵

- ج/ ۲- داستان‌های شورانگیز در ادبیات ایران ۹۷
- ج/ ۲- مشابهت‌های شاهنامه فردوسی با اشعار عرب ۱۰۰
- ج/ ۴- تمثیلات عمّان سامانی ۱۰۲
- د- منظومه علی‌نامه علیه السلام ۱۰۳
- ه- تمثیلاتی از امامان علیهم السلام ۱۰۵
- ت- نهضت ترجمه آثار عربی به فارسی و بالعکس و تأثیر آن بر مباحث مقتلی ۱۰۹
- ت/ ۱: خبر مقتل امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب علیه السلام ۱۱۱
- ت/ ۲: خبر مقتل حسن بن علی رضی الله عنهما ۱۱۲
- ت/ ۳: خبر مقتل حسین بن علی علیه السلام ۱۱۳
- ت/ ۴: مقتل زید بن علی بن الحسین بن علی بن ابی‌طالب ۱۱۹
- ت/ ۵: ترجمه وفی سرزمین از کتاب الفتوح ابن اعثم ۱۲۰
- ث- احساس‌گرایی و حماسه نوید در تاریخ‌نگاری مقتل ۱۲۴
- ث/ ۱- ضرورت‌های این شعر ۱۲۴
- ث/ ۲: عجیب بودن محتوای مقتل با احساس و حماسه ۱۲۵
- ث/ ۳- تأکید بر توجه به احساس و علاقه‌مندی این مطالب ۱۲۶
- پ- گرایش به شعر در تاریخ‌نگاری مقتل ۱۳۴
- س- جایگاه مرثیه‌سرایی در مقتل ۱۴۱
- س/ ۱- جعفر بن عمّان طایی (متوفای ۱۵۰ ق) ۱۴۱
- س/ ۱- ابوهارون مکفوف ۱۴۳
- س/ ۱- مرثیه‌سرایان دیگر ۱۴۳
- س- برخی بزرگان شیعی در آغاز سیر تاریخ‌نگاری مقتل ۱۴۴
- ج : شرح آثار تاریخ‌نگاران مقتل ۱۴۷
- الف- انساب الاشراف- بلاذری (۲۷۹م ق) ۱۴۷
- ب- آثار مقتل ۱۵۱
- ب- ۱: مقتل الحسین علیه السلام ابن مخنف (م ۱۵۷ ق) ۱۵۲
- ب/ ۲: وقعه صفین، منقری (۲۱۲م ق) ۱۶۷
- ب/ ۳: اسماء المغتالین- ابن حبيب بغدادی (م ۲۴۵ ق) ۱۷۴

ب/ ۴: مقتل امام امیرالمؤمنین علیؑ، ابن ابی‌الدنیا (م ۲۸۱ق) ۱۷۸

وصیة [امیرالمؤمنین] علی بن ابی‌طالب رحمه الله تعالی ۱۸۶

ب/ ۵: مقاتل الطالبیین ابوالفرج اصفهانی (م ۳۵۶ق) ۱۹۲

ج - طبقات الكبرى - محمد بن سعد (م ۲۳۰ق) ۱۹۹

د - الفتوح: ابن اعثم کوفی (م ۳۱۴ق) ۲۰۱

هـ - تاریخناه غای مومی ۲۱۰

هـ - ۱: الامامة والسياسة - ابن قتیبة دینوری (م ۲۷۶ق) ۲۱۰

هـ - ۲: الاخبار النورانية - وليفه احمد بن داود دینوری (م ۲۸۲ق) ۲۱۵

هـ - ۳: تاریخ یثرب - ابن اسحاق یعقوبی (م ۲۸۴ق) ۲۱۸

هـ - ۴: تاریخ طبری - محمد بن جریر طبری (م ۳۱۰ق) ۲۲۰

هـ - ۵: مروج الذهب و معادن الدرر - حودی (م ۳۴۶ق) ۲۲۸

هـ - ۶: شرح الاخبار، قاضی نعمان (م ۶۳۰ق) ۲۲۹

هـ - ۷: تجارب الامم - ابن مسکویه رازی (م ۴۱۳ق) ۲۳۰

پیوست فصل سوم ۲۳۲

گزارش مقاتل در جوامع روایی ۲۳۶

وجوه تشابه جوامع روایی با مباحث تاریخی ۲۳۶

الف - ثقة الاسلام کلینی (م ۳۲۹ق) ۲۴۰

ب - شیخ صدوق (م ۲۸۱ق) ۲۴۴

ج - شیخ مفید (م ۴۱۳ق) ۲۵۲

د - شیخ طوسی (م ۴۶۰ق) ۲۶۲

هـ - روایت‌های قتل در منابع روایی اهل سنت ۲۷۱

هـ / ۱: محمد بن عمر واقدی (م ۲۰۷ق) ۲۷۱

هـ / ۲: احمد بن حنبل (م ۲۴۱ق) ۲۷۳

هـ / ۳: محمد بن اسماعیل بخاری (م ۲۵۶ق) ۲۷۴

هـ / ۴: مسلم بن حجاج (م ۲۶۱ق) ۲۷۶

- ۲۷۷ هـ / ۵: رازی دولابی (م ۳۱۰ ق) ۲۷۷
- ۲۷۷ هـ / ۶: ابوبکر جوهری (م ۳۲۳ ق) ۲۷۷
- ۲۷۸ هـ / ۷: ابن عبد ربه اندلسی (م ۳۲۸ ق) ۲۷۸
- ۲۷۹ هـ / ۸: سلیمان بن احمد الطبرانی (م ۳۶۰ ق) ۲۷۹
- ۲۷۹ هـ / ۹: حاکم حسکانی (م ۴۰۴ ق) ۲۷۹
- ۲۸۰ هـ / ۱۰: ابن عبدالبر اندلسی (م ۴۶۳ ق) ۲۸۰
- ۲۸۰ ث: راویا مقتلی شیعه ۲۸۰
- ۲۸۰ ث / ۱: اصبح بن نباتة مجاشعی (م ۶۴۴ ق) ۲۸۰
- ۲۸۲ ث / ۲: جار جعفی (م ۱۲۰ ق) ۲۸۲
- ۲۸۲ ث / ۳: عفار بن (م ۳۰ ق) ۲۸۲
- ۲۸۵ پیوست فصل چهارم ۲۸۵
- ۲۸۹ الف / ۱: آسیب‌شناسی در تاریخ ۲۸۹
- ۲۸۹ الف / ۱: تحریف در لغت و اصطلاح ۲۸۹
- ۲۹۳ الف / ۲: علل و عوامل تحریف ۲۹۳
- ۲۹۴ الف / ۱-۲: فقدان برخی منابع اصلی ۲۹۴
- ۲۹۴ الف / ۲-۲: نقل‌های متفاوت از یک رخداد ۲۹۴
- ۲۹۷ الف / ۲-۳: منظر کلامی تاریخ‌نگاران مقتل ۲۹۷
- ۳۰۰ الف-۳: پیشینه تحریف‌شناسی ۳۰۰
- ۳۰۳ ب- ضرورت و امکان بازآفرینی حلقه‌های گم شده ۳۰۳
- ۳۰۳ ب / ۱: روشن شدن برخی از اجزا و جزئیات رخدادها ۳۰۳
- ۳۰۸ ب / ۲: وظایف تاریخ‌نگاران ۳۰۸
- ۳۱۱ ج- دلایل عدم دسترسی به حلقه‌های گم شده ۳۱۱
- ۳۱۱ ج / ۱: سیاست‌های حاکمان ۳۱۱
- ۳۱۲ ج / ۲: جنگ‌ها و کتاب‌سوزی‌ها ۳۱۲

- ج / ۳: عدم شناخت و آگاهی از برخی آثار و مؤلفان آن ۳۱۲
- ج / ۴: جستجو نکردن از منابع خطی در کارهای پژوهشی ۳۱۲
- ج / ۵: برخی تردیدها در منابع ۳۱۲
- د / غلو و اغراق در تاریخ نگاری مقتل ۳۱۵
- پیوست فصل پنجم ۳۱۷
- ۱- کتاب «اؤ و و جان (علامه محدث نوری م ۱۲۲۰ ق) ۳۱۷
- ۲ - عدت همی م ۱۲۵۹ ق ۳۱۹
- ۳ - شهید قاضی طابانی (۱۲۵۸ ش) ۳۲۱
- ۴ - شهید مرتضی مطهری (م ۱۲۵۸ ش) ۳۲۲
- ۵ - برخی از آثار دیگر ۳۲۳
- نتیجه گیری ۳۲۵
- منابع ۳۲۷

سخن ناشر

عن عبد السلام الهروی: عن أبي الحسن الرضا عليه السلام
قال: رَجِمَ اللهُ عبداً أحمياً أمرنا قُلْتُ فَكَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ؟ قال: يَتَعَلَّمُ
عِلْمَنَا وَهُيئَةً مَا لِلنَّاسِ، فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا.

حمد و سپاس بر سرمد خاندان بزرگ و دانا را سزد که غایت آفرینش انسان را معرفت و عبودیت ذات مقدس - بودن قرار داد. فرمود: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾^۱؛ درود بر پیامبران الهی به ویژه حضرت خاتم النبیین محمد مصطفی صلی الله علیه و آله که با ترکیه و تعلیم کتاب و حکمت، زمینه ساز تحلیف بین ملک متعالی شدند و سلام بر امامان معصوم علیهم السلام، به خصوص عالم آل محمد علیه السلام، حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام که ستارگان پر فروغ آسمان معرفت و عبودیت اند و راه ما را بشردر صراط مستقیم معرفت و بندگی و رحمت خدا بر عالمان و پژوهشگرانی که در این تاریخ با فراگیری و نشر علوم و معارف اسلامی به احیای امر امامت و ولایت پرداخته و مردم را با زیبایی های فرهنگ اصیل اهل بیت آشنا ساخته اند.

بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی بر اساس نگاه ژرف تربیت عظمای این آستان ملک پاسبان در سال ۱۳۶۳ به دستور معظم له تأسیس شد و با الهام از منویات رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی علیه السلام و دیدگاه های حکیمانه خلف صالح

۱. رحمت خدا بر بنده ای که فرهنگ ما را زنده کند، دانش های ما را فرا گیرد و به مردم بیاموزد. اگر مردم زیبایی سخنان ما را می دانستند، از ما پیروی می کردند.

۲. الذاریات / ۵۶: «و جن وانس را نیافریدم مگر برای آنکه مرا بپرستند».

ایشان، مقام معظم رهبری، حضرت آیه الله العظمی خامنه ای مدظله العالی، با تشکیل گروه های پژوهشی و استفاده از نخبگان حوزه و دانشگاه، در راستای تأمین نیازهای فرهنگی جامعه و نظام اسلامی و نسل جوان و زائران بارگاه منور رضوی، به پژوهش و نشر علوم و معارف اسلامی نبوی و سیره اهل بیت عصمت و طهارت پرداخته و به فضل الهی به توفیقات ارزنده ای دست یافته است.

* * *

مقتل نگاری و پیگیری علل و عوامل آن یکی از ضروریات امر تحقیق در حوزه های دینی است. تاریخ نگارین مقتل در مکتب کوفه و عراق دارای ویژگی هایی است که آن را از سایر تاریخ نگاری در مساز می کند. از این رو، مؤلف محترم در این اثر به بررسی مقتل نگاری از آغاز پیدایش تا این سده پنجم هجری پرداخته است.

بررسی و تحلیل منابع و گزارش ها؛ تأثیرپذیری از شیوه های تاریخ نگاری و اثرگذاری بر آن ها، تشخیص مطالب درست از نادرست، شناسایی مؤلفه های اصلی این شیوه؛ جستجو و روشن کردن برخی موارد نایافته یا گم شده، و همچنین ورود به مقتل های مربوط به سایر ائمه هدی از ویژگی های این اثر است.

بنیاد پژوهش های اسلامی
استان قم رضوی

چکیده

رسالت اصلی این پژوهش، بررسی همه‌جانبه شیوه‌ها، علل و زمینه‌های نگارش مقتل در سده بی‌آغازین اسلامی است. به همین جهت، به تحقیق کتابخانه‌ای و میدانی دست بریده شده و شیوه تحقیق نیز، بر مبنای تحلیل گزارش‌ها در منابع مقتلی است. با این‌همه، پس از بیان و تعریف اصطلاحات، به محورهای مختلف تحقیق پرداخته شد. مهم آن عبارت است از:

نگارش مقتل از امتیازهای مهم در مکتب کوفه بوده است که در گزارش‌ها و روایت‌های اخباریان مشهور این مکتب، همچون: بر حمر و بن شراحیل (م ۱۰۵ق)، عوانه بن حکم (م ۱۴۷ق) و ابومخنف ازدی (م ۱۵۷ق) دیده می‌شود. این مجموعه روایت‌ها، گاه به شکل کتابی مستقل، تحت عنوان مقتل یا روایات، مورد در همین موضوع و گاه در ضمن آثار دیگر به ما رسیده است. وجه مشترک همه آن‌ها، یکسان بودن از جهت شکل و محتواست. علل، عوامل و زمینه‌های اصلی این نوع از تاریخ‌نگاری، علاوه بر ویژگی‌های مکتب عراق، برگرفته از نگرش دینی راویان و مورخان از یک سو و تأثیر گرفته از روحیه رزمجویانه در مسئله نبردهای داخلی در درون حاکمیت از سوی دیگر است. از همین رو شرح نبردهایی مانند جمل، صفین، نهروان، اقدامات مسلحانه و قیام‌هایی همچون حماسه کربلا، جنبش

توابعین، مختار، زید شهید، نفس زکیه، شهیدان فخر و حوادث نزدیک به آن، دست‌مایه اصل نوشته‌های مقتلی گردیده است. نتیجه عادی این گزارش‌ها، پدیدار شدن آثاری است که با عنوان مقتل از آن یاد می‌شود. بررسی شیوه این گزارش‌ها و تفاوت‌های موجود در آن، ما را به تأثیرپذیری محتوای مقتل از ادبیات رایج در ایام العرب و آثار موجود در نظام‌نامه ادبیاتی ایران در عهد عباسیان آگاه می‌سازد. سناستن مرز بین گزارش‌های موجود در جوامع روایی و منابع تاریخی در مقتل نیز از رسالت‌های مهم این پژوهش بوده است. همچنین در صدد ارائه راه‌های مطمئن برای رسیدن به حلقه‌های گم‌شده گزارش‌های مقتلی هستیم که به هر دلیل به دست ما نرسیده، ولی قراین پیرامونی به اصل وجود آن گواهی می‌دهد. در نهایت، این رساله در صدد شناخت مؤلفه‌های مهم تاریخ‌نگاری مقتل و ارائه روش‌هایی است که آسیب‌ها، واژه‌ها و این بخش را به پایین‌ترین حد برساند.

کلیدواژه‌ها: مقتل‌نگاری، مکتب کوفه، مکتب مدینه، مؤلفه‌های مقتل، مقتل اهل بیت علیهم‌السلام، اخباری‌گری.

پیشگفتار

یکی از مباحث مهمی که در راستای شناخت محتوایی تاریخ‌نگاری مطرح است، معرفت‌شناسی راز اجزای مهم آن معرفت‌گزاره‌ای می‌باشد.^۱ در مباحث پژوهش تاریخی، توجیه فراوانی بر آن صورت گرفته است و می‌توان یافته‌های مورخان جدید را برگرفته از داده‌های معرفت‌شناسی تاریخی در گذشته دانست. کالینوود^۲ از جمله کسانی است که این طلب تصریح دارد.^۳ بنابراین، ضرورت پرداختن تحلیلی به وقایع تاریخی، امری بدیهی است که بر هر پژوهشگری روشن است. از همین زاویه، پرداخت‌های تاریخی در دهکده‌های مختلف آن اعم از گزارش واقعه یا بررسی عوامل بیرونی و درونی آن در مباحث مربوط به نقد منابع، به شکل پیشرفته و روش‌مند، مطلبی است که از متون تاریخ‌نگاران اصیل از عهد کهن تا به امروز می‌توان به دست آورد. حال با توجه به نکته‌های یادشده، مسئله تاریخ‌نگاری اسلامی که از ابعاد مختلف برای ما اهمیت دارد و نیز از نظر شکلی و محتوایی، به صورت یک fact علمی مطرح است، موضوع مورد نظریعنی تاریخ‌نگاری مقتل یکی از مباحثی است که بایستی به طور جداگانه و به تفصیل

1. propositional knowledge.
2. Cofingwood.

مورد مذاقه و بحث قرار گیرد. نظر به این که شیوه‌های این نوع از تاریخ‌نگاری، رابطه بسیار تنگاتنگ با تأثیر متقابل در اساس تاریخ‌نگاری اسلامی دارد، تحلیل شیوه‌ها، بررسی اجزا، پرداخت به عناصر این شکل از تاریخ‌نگاری، علل و عوامل آن و... از ضرورت‌های علم تاریخ‌نگاری مقتل است و این رساله، عهده‌دار آن با عنوان «بررسی تحلیلی شیوه‌های تاریخ‌نگاری مقتل» می‌باشد. حدّ زمانی این موضوع تا پایان سده پنجم در نظر گرفته شده، می‌تواند حاکی از سه مطلب اساسی باشد. نخست اینکه مانند سایر اجزا در تاریخ‌نگاری اسلامی، ریشه اساسی این نوع تاریخ‌نگاری نیز برگرفته از سده‌های اولیه تا نهایت سده پنجم هجری است و دوم، اینکه، خدادهای اصلی دست‌مایه این تاریخ‌نگاری، در همان سده‌های اولیه پیش آمده است. سوم، مقتل‌نویسی، یکی از نخستین شیوه‌های تاریخ‌نگاری اسلامی بوده است. تازن محته‌ایی و شکلی مقتل‌نویسی از جهت زمانی با نخستین شیوه‌های تاریخ‌نگاری اسلامی بوده است، زیرا همان طوری که تاریخ‌نگاران مقتل در سده‌های اولیه، اغلب در مباحث دیگر تاریخ‌نگاری اسلامی نیز کار کرده‌اند - که این خود حاکی از وثاقت ایشان نیز می‌تواند باشد - ما نیز به این شیوه عمل کرده‌ایم. به همین جهت و به خاطر تأمین هدف اصلی این رساله، اجزای تشکیل‌دهنده اش شامل پنج فصل می‌باشد که به طور اجمال به شرحیحاتی درباره هر کدام ارائه می‌شود.

فصل نخست، کلیات که در برگیرنده عناوینی مانند ضرورت انتخاب موضوع، تبیین مسئله پژوهشی و اهمیت آن، هدف‌ها و فرضیه‌ها و پرسش‌ها، پیشینه پژوهشی، مفهوم‌ها و اصطلاحات، معرفی منابع است.

فصل دوم، شامل بررسی علل، عوامل، ریشه‌ها و مؤلفه‌های تاریخ‌نگاری است که در برگیرنده عناوین زیر است:

مکتب تاریخ‌نگاری عراق، تأثیر از ایرانیان در تاریخ‌نگاری، ضرورت داشتن این شیوه از تاریخ‌نگاری در مکتب کوفه و ارتباط آن با سایر اجزا، گرایش به اهل بیت علیهم‌السلام، قیام‌های سادات حسنی علیهم‌السلام و حسینی علیه‌السلام، امارت‌های محلی منسوب به شیعه، قیام‌های منسوب به شیعه، تأثیر گرفتن از داستان‌های حماسی و احساسی در ایام‌العرب، مؤلفه‌های شکلی و محتوایی.

فصل سوم، نقده و بررسی آثار تاریخ‌نگاران مقتل.

فصل چهارم، بررسی جوامع روایی در تاریخ‌نگاری مقتل.

فصل پنجم، آسیب‌شناسی که در برگیرنده مباحثی همچون:

علل و عوامل تحریف، و نود حلقه‌های گم شده، وجود غلو و اغراق و در

نهایت، مبحث انتهایی این رساله، شامل نتیجه‌گیری خواهد بود.